

Tomáš Garrigue Masaryk: MODERNÍ NÁZOR NA ŽENU

(Přednášeno roku 1904 v Brně v cyklu přednášek pořádaných Dívčí akademii.)

Moderním je úsilí, posilnit a povznést energii člověka a pocit osobní odpovědnosti, vypěstovat harmonicky všechny jeho mohutnosti, každé individuum společnosti postavit na roveň. Rovnost není totožností: každému individuu má být dána příležitost vyvíjet se normálně a všech jeho pěkných a dobrých sil má být využito pro celek. Moderním je úsilí zrušit výsady některých tříd a individuí v těch třídách – silnější má pomáhat slabšímu, tot' příkázání nejlepších a nejpokročilejších duchů nové doby.

S tohoto hlediska posuzován starý názor o ženě byl, že žena je pro muže; Eva byla stvořena pro Adama, to je ve vší stručnosti starý názor, názor, že žena je pro mužovo pohodlí, v nejlepším případě pro odchování jeho dětí.

Tento starý názor posud nejsilněji drží a posvěcuje oficiální náboženství. Zákon Starý i Nový (zde hlavně Pavel); literatura, literatura dekadentní všech směrů («novoromantism» a t. p.). Prakticky jej podporuje a provádí politika, vojenství a kapitalism. Avšak věda tento názor ještě hájí, zejména medicína a psychologie. Také umění.

A přece tento starý názor je docela pochybený, je nepěkný, je nemravný. Muž a žena jsou si rovni. Jsou mezi nimi různosti, ale nikoli takové, že by se smělo mluvit o nerovnosti přirozené. Rozdíl mezi oběma je fyziologický. Říká se, že žena je fyzicky slabší – možná; přihlížíme-li však k tomu, jak se právě fyzických sil slabší ženy využívá, zdá se, že síla ženy je jiná, než mužova, ale že slabší není. Myslím, že odchování několika dětí, zejména v menších a dokonce stísněných poměrech hospodářských, vyžaduje mnohem více nervní síly než učení mužovo na školách a služba úřednická a kterákoli jiná.

Duchovně jsou si muž a žena rovni, a také mravně. Muž není silnější rozumem. Neměříme-li rozum učeností a stoletími vycepovanou rutinou různých zaměstnání t. zv. inteligentních, musíme uznat, že naše matky a ženy co do kapacity, hloubky a pronikavosti, nemyslí méně a hůře než my. Slušné opatřování chudší domácnosti a všecka s tím spojená starost vyžaduje většího rozumového napětí než činnost v nějakém úřadě nebo na katedře a kazatelně. Žena a muž jsou také rovni mravně. Tím čelím proti starému chytráckému vychvalování vyšší prý mravnosti ženské, její jemnějších a slabších citů a její ideálnosti – to jsou fráse, aby muž všechny ty ideály a city směl důsledně šlapat, anebo, aby si ve svém zhýraleckém vysílení směl pohodlně a lacině opatřit ošetřovatelku. Ne – žena není lepší, ovšem ani horší než muž; to záleží na individuích. Žena a muž se od počátku vyvíjejí společně, působili všude a stále působí na sebe vzájemně a proto ani není možné, aby mravní a vůbec duchovní stav jednoho nebo druhého byl nižší nebo vyšší.

Nerovnost mezi mužem a ženou není přirozená, není od přírody, ale vyvinula se historicky; a jak v historii dělalo se mnoho chyb a chyb často osudných, tak stala se také chyba a chyba veliká potlačením ženy.

Potlačení ženy motivuje se zastanci starého řádu společenského několikerými důvody čerpanými z chybné psychologie a sociologie.

Na prvním místě překáží lepšímu pochopení pověra domácnosti.

Pamatuji se živě, jak jsem v dětství slýchal, že se chléb nesmí kupovat, že pořádná hospodyně jej musí péci doma. Dnes je to otázka peněz a dělby práce: když se kupují od pekaře rohlíky a housky, od cukráře dorty, proč by se stejně nekoupil chléb, když se tím žena uvolní pro práci jinou a cennější? Generace starší stejně žádaly, aby žena doma předla, tkala a šila – dnes tyto názory se drží jen tam, kde společnost hospodářsky žije primitivně.

Viděl jsem rodiny v Anglii hospodařící společně, domácnostní družstva: proč by se také u nás známí na venkově nebo i v městě nespojili, aby sobě a ženám svým ulevili? (Dům obydlený známými mohl by mít společné topení, osvětlení atd.) Domácnost – ano, buď posvěcena a svatá, ale k tomu je především třeba, aby žena nebyla domáckým otrokem!

Ve jménu domácnosti oddalujeme ženy od veřejné práce. Sice ve svých pedagogikách a ekonomikách velebíme konkurenci (cemulaci – řekl Kollár), vliv nápodoby a ceníme si všecky ty silné popudy k činnosti, jež máme z veřejnosti, ale ženy a dcery své odsuzujeme v úkryt domácnosti, zužujeme jejich obzor a umrtvujeme jejich energii, nešetříce jejich přirozeného nadání. Tuto pověru domácnosti opíráme o zvláštní pověru hospodářskou.

Žena je prý příliš něžný tvor, abychom ji chtěli připustit ve všeobecnou konkurenci – ta prý by ji zničila. Avšak: žena přece musí se žít, kdo ji živí? Otec, muž, bratr, jestliže se nedovede vyživit sama; ti proto musí tím houževnatěji konkurovat, protože mají větší břímě hospodářské, než když žena jim pomáhá, vydělávajíc si sama. Proč by nevydělávala, je-li toho schopna? Skutečně to směšné a škaredé lapání muže, to nemožné vychování k domácnosti, jakého se našim patricijským dcerkám posud dostává – trochu němčiny, franciny, břínkání na klavír, šití a strádání výbavy – jak je to nepraktické, hloupé, ponižující! A k tomu všemu: jak to vysiluje ženy nadanější, jemnější a myslivější, mnohem více než ty domnělé účinky konkurence.

Tím vším není řečeno, že by žádná žena nesměla vařit a hospodařit. Mnohá žena v tom zaměstnání bude mít zálibu – jistě vaření a hospodaření není činností nečestnou a ponižující; ale o to běží, aby špatnou ekonomikou žena netrpěla, aby sil svých, má-li jich, užívala lépe, právě také hospodářsky vydatněji.

Ale nejen v kruzích zámožnějších a prostředních, také v chudině, dělnictvu, panuje nerozumná ekonomie sil – Macharova »otrokyně otroka« praví tu všecko.

Žena jako muž má úkol sociální. — Dnes otázka sociální je tak naléhavá, že nejen muž, ale stejně žena jí se musí zabývat, musí o úkolech sociálních přemýšlet a o úkolech těch už také s mužem spolupracovat.

Otázka sociální není však už filantropickým, humanitním sportem, nýbrž prací k zákonnému zajištění sociální spravedlnosti. Žena proto musí pochopovat veřejné a politické úkoly doby, musí jako muž a s ním se věnovat veřejnosti.

Proti těmto požadavkům nepřátelé společenského pokroku dovolávají se — lásky. Láska — kolik pověr tají se v tomto tak zneužívaném slově ... Smyslnost, egoism a sentimentálnost, slabošské citlivůstkářství, neschopné silných citů, předstírá posvátnost manželství a lásky, aby udrželo, stručně řečeno, prostituci, prostituci veřejnou, tajenou, zákonnou — ve všech formách, také manželskou.

Dekadentními frázemi o ženě spasitelce, o její záhadnosti a tajuplnosti, o ochránkyni manželského krbu a t. p. zastírá se honba po penězích a pohodlí, po kuchařce a milence, po ošetřovatelce a hospodyně v jedné osobě ...

Láska a manželství je také spojením duší, duší zdravých v zdravém těle; manželství je sloučením samostatných individuí, duše proti duši — — otrokyně je dnešnímu mužovi ovšem milejší. Tomuto tuctovému mužovi, jehož lásku opěvuje na sta básníků, hovících starým názorům a zvykům, manželství znamená konec duchovního bažení a dychtění, individuím zdravým a silným je počátkem společného vývoje, společné práce na všecku dobu životní, na věčnost.

Pravá láska znamená přísné jednoženství a jednomužství. Této lásce překáží pověra medicínská, věda ve službách starého řádu společenského a jeho zmrzačené rodiny, překáží jí ještě literatura, překáží jí náboženství.

Pravá láska u nás teprve vznikne, až bude pře konán katolický ideál asketický. Toto překonání nestane se však bezuzdnou nečistotou, sentimentálně a romanticky vzdychající po čistotě, nestane se potácením mezi madonou a prostitutkou, oltářem a hampejzem, jež podle pařížských vzorů líčí naše dekadentní literatura, nýbrž čestností mužnou. Čistota není jen ve fysickém panenství, čistota je v silné mužnosti. Katolicism podává asketický ideál madony, ale zároveň zásadně ten ideál znehodnocuje svým hrubým názorem o nižší hodnotě ženě a tím vypěstoval ten zvláštní smyslný jesuitism. Prakticky katolicism nemravně působí celibátem svých kněží, dávajících ve veliké většině případů špatný příklad.

Žena je prý od přírody určena být matkou, tak zní heslo mnohoženství a mnohomužství; to není pravda, není to víc pravda, nežli že muž od přírody má být otcem. Jméno matka není o nic světější než jméno otce, oba mají úkol bdít nad dušemi svých dětí.

Muž však svaluje své rodinné povinnosti na ženu. Zním případ, kde žena unavena probdělými nocemi u kolébky nemocného dítěte po denní práci v domácnosti a práci v domácnosti a s malými dětmi, nadýchala se otravného

plynu, aby se občerstvila pro uvítání muže, když večer měl přijít z úřadu. On směl být unaven po své práci, ona ne, ona měla muže potěšit – věděla, nebudeli aspoň vesele vypadat, že hrozí – hospoda.

Ó ty hrozné, české hospody, olupující muže a otce a ničící posvátnost rodiny. A jak ti čeští mužové, toužící tolik po domácnosti, svůj volný čas tráví v hospodském kouři a alkoholismu!

Moderním pro muže a ženu je, činit dobré a nepřekážet ženě, aby kdykoli a kdekoli mohla činit dobré.

Moderní žena proto všude a ve všem, soukromě a veřejně bude pracovat proti těm pověrám, které dusí ji i muže stejně. Moderní žena jako moderní muž půjde za pravdou!

Moderní žena nebude se řídit mužem, nebude dělat všecko, co dělá muž. Copak dělají mužové jen pěkné a dobré? To, čemu se říká emancipace, a není než napodobením na př. kouření, pití a t. p., není než zpátečnictvím.

Nemluvil jsem a nerad mluvím o otázce ženské. Protože otázky ženské není, jako není otázky jen mužské: je otázka společnosti. Muž a žena od samého počátku kulturního vývoje byli spolu a dovedli všecko dělat společně, byla vždy vzájemnost – každá vnitřní změna ženy je změnou muže, muže také ženy.

Je nesprávné muže a ženy proti sobě stavět – společnost, národ, jsou miliony mužů a žen, miliony individuí vzájemně spjatých v celek a proto musí býti všecka starost muže a ženy, aby tento celek byl organický. Je dobře, jestliže se asociují v různé spolky. Asociace je dnes zbraní všech slabších, je prostředkem pro vydatnější spolupráci. Je proto pokrok, tvoří-li se rozmanité ženské spolky a kluby, at' už spolky žen samých nebo zároveň s muži.

Pokud dovedu vidět do našich poměrů, je potěšitelné, že ženy a mužové tak částo postupují společně: jak moderních žen je poskrovnu, tak poskrovnu je moderních mužů a proto se dobře mohou podporovat ve svém úsilí.

Toto moderní úsilí mužů a žen je nutným pokračováním v národní práci obrodné. Naše obrození nebude skutkem, pokud se duchovně, mravně a sociálně neobrodí český muž s českou ženou.

Pokud literatura je projevem národní duše, máme prvou českou ženu v Máchovi. Ovšemže Máchovi posavadní literární historie, psaná c. a k. profesory pro c. a k. rakouské školy, nerozumí. Sympatizuje s učenou poesíí Kollárovou a proto jí Mácha byl »romantik«. Ano, je romantik, ale tím není o obsahu a smyslu jeho poesie více řečeno, než když dnes se řekne, že Machar je realista. Ale biografie Máchova mluví pro citící lidi mluvou velmi srozumitelnou: odloupejte ty romantické slupky a zbude vám zničená česká rodina – otec neznající svého syna a ničící dívku toho svého syna. Ten syn pyká za svou pomstu a děsí se v žaláři před tím hrozným – Nic, ale to je české Nic, kterému ovšem rakouští a vlastenečtí literární historikové nemohou a nesmějí rozumět. Nová česká

literatura začíná však od tohoto Nic, od zoufání nad českým rodinným životem...

A proto není náhodou, že po Máchovi prvním pokročilejším básníkem byla žena, Božena Němcová. Té také ti c. k. rakouští historikové nesmějí rozumět; »Babička« ano – ale povídky o českých služkách a jejich mravním utrpení, to do české, degenerované Vídní chráněné literatury nepatří. A nepatří tam zdržlivost Nerudova, nepatří tam mužný cit Macharův.

V »Magdaleně« zase máme týž problém jako v »Máji«, jenže plněji a realističtěji. Mácha – Němcová – Neruda – Machar jsou pozitivní a čeští lidé, průkopníci české ženy, českého muže, české lásky.

Jsem si vědom, že v obrodné práci moderní ženy to ono je jen pokusem, to ono bude i pochybeno – ale, nedělají pokusy a chyby mužové a mužové nemoderní na svých vyšlapaných cestách ?

Moderní česká žena znamená našemu malému národu zdvojení našich sil.